

Derleme

NIKLAS LUHMANN'IN SİSTEM TEORİSİ VE TEORİNİN SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİNDEKİ YANSIMALARI

Niklas Luhmann's System Theory and Its Reflections on Social Work Discipline

Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ*
Sinan AKÇAY**

*Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

**Arş.Gör., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Sistem teorisi bireyi ve toplumu anlamının önemli araçlarından birisidir. Bu açıdan bakıldığında odağında insanı barındıran ve insanın iyilik halini arttırmaya yönelik mesleki çalışmalar yapan sosyal hizmet disiplini için sistem teorisini anlamak ve uygulamak önem taşımaktadır. Bu makalenin amacı da Alman sosyolog Niklas Luhmann'ın geliştirdiği sistem teorisinin kavramlarını tanımak ve sosyal hizmet disiplinine yansımaları üzerine düşündürmektir. Luhmann'ın geliştirdiği sistem teorisindeki en önemli kavramlardan birisi, kendini yeniden üretme anlamına gelen autopoiesis kavramıdır. Bununla birlikte Luhmann modern toplumun bilim, hukuk, eğitim, ekonomi, siyaset, sanat gibi işlev sistemlerinden oluştuğunu ve bu işlev sistemlerine özgü iletişim kodlarının olduğunu vurgulamaktadır. Literatürde de sosyal hizmetin bir işlev sistemi olduğu ve iletişim kodunun yardım etme/yardıma etmeme, işlevinin de içerme olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda Luhmann'ın sistem teorisi sosyal hizmet disiplininde yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

tirdiği sistem teorisindeki en önemli kavramlardan birisi, kendini yeniden üretme anlamına gelen autopoiesis kavramıdır. Bununla birlikte Luhmann modern toplumun bilim, hukuk, eğitim, ekonomi, siyaset, sanat gibi işlev sistemlerinden oluştuğunu ve bu işlev sistemlerine özgü iletişim kodlarının olduğunu vurgulamaktadır. Literatürde de sosyal hizmetin bir işlev sistemi olduğu ve iletişim kodunun yardım etme/yardıma etmeme, işlevinin de içerme olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda Luhmann'ın sistem teorisi sosyal hizmet disiplininde yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Niklas Luhmann'ın sistem teorisi, autopoiesis, sosyal hizmet

ABSTRACT

System theory is one of the important tools to understand the individual and society. Thus, it is important to understand and practice the system theory for the social work discipline which focus on individuals and makes professional interventions to improve human well-beings. The purpose of this article is to recognize the concepts of the system theory developed by German sociologist Niklas Luhmann and to think on its reflection to the social work discipline. One of the most important concepts in system theory that developed by Luhmann is autopoiesis which means reproducing itself. On the other hand, Luhmann emphasizes that modern society consists of function systems which have specific communication codes such as science, law, education, economy, politics, art. In the literature it is expressed that social work is a function system with the communication code of helping/not helping and its function is inclusion. In this sense, Luhmann's system theory presents a new perspective to social work discipline.

Keywords: Niklas Luhmann's system theory, autopoiesis, social work.

GİRİŞ

Bir bilim ve meslek olarak sosyal hizmet, güncel tartışmalardan ve yeni yaklaşımlardan etkilenebilmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin bilgi temeli de söz konusu tartışma ve yaklaşımlarla kendisini güncelleme gereği duyabilmektedir.

Son dönemlerde Avrupa'da özellikle Almanya, Avusturya, Danimarka ve İtalya'da sosyal hizmet teori ve uygulamasında, sosyal sistemler teorisine dayanan bir yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşım Niklas Luhmann tarafından geliştirilmiştir (<http://www.tissa.net/archive/2003/KlassenAbstracterweitert.pdf>, erişim tarihi:20.01.2014). Sistem teorisinin içeriği ve yansımalarını tartışmadan önce, teoriyi geliştiren Niklas Luhmann'ı tanımanın işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Niklas Luhmann 8 Aralık 1927 yılında Lüneburg/Almanya'da doğdu. Hukuk eğitimi 1949 yılında tamamladıktan sonra, çeşitli devlet kurumlarında görev almış ve 1960-61'de Harvard Üniversitesi'nde Talcott Parsons'la çalışmalar yapmıştır. Kamu Yönetiminde Hukuk ve Otomasyon (Recht und Automation in der öffentlichen Verwaltung) isimli çalışması 1966 yılında doçentlik tezi olarak kabul edilmiş ve Luhmann Münster Üniversitesi'nde sosyoloji dersleri vermeyi başlamıştır. Luhmann temel eseri olan "Soziale Systeme: Sosyal Sistemler"i 1984'te yayımlamış ve 1988'de de Stuttgart'ta Hegel ödülünü almıştır. 1968'ten 1998'e kadar Bielefeld Üniversitesi'nde çalışan Luhmann, 1998 yılında Oerlinghausen'de yaşama veda etmiştir (Yoldaş, 2007:144).

Niklas Luhmann, geliştirdiği sistem teorisiyle Avrupa'da geniş

yankılar uyandırmış olmasına rağmen, Türkiye'de henüz yeterince tanınmamaktadır. Ancak Yunus Yoldaş (2007)'in "İşlevsel-Yapısal Sistem Kuramı" adlı kitabı ve Günnur Ertong (2011)'un "Sağlık Sistemlerinde Hekim Hasta İlişkisi ve Güven Unsuru" adlı doktora tezi gibi çalışmalarla Niklas Luhmann ülkemizde de son dönemlerde gündemde olan önemli bir teorisyendir.

Niklas Luhmann'ın geliştirdiği sistem teorisini anlamak ve sosyal hizmet disiplinindeki yansımalarını tartışma amacı taşıyan bu makalede, öncelikle teoride kullanılan kavramlara, daha sonra da teorisinin sosyal hizmet disiplini ve mesleğindeki yansımalarına değinilecektir.

Niklas Luhmann'ın Sistem Teorisinde Kullanılan Kavramlar

Niklas Luhmann'ın geliştirdiği teoride kendini yeniden üreten sistemler (autopeitik sistemler), toplum ve psikik sistemler, çifte olumsuzluk, toplumsal sistemlerin evrimi, işlevsel farklılaşma, karmaşıklık gibi kavramlar söz konusudur. Bu kavramlar aşağıda tartışılacaktır. Her bir kavrama yer vermeden önce anlaşılmasını kolaylaştırmak açısından Ertong (2011:19)'un geliştirdiği "Luhmann Sözlüğü" aşağıda yer almaktadır.

Kendini Yeniden Üreten Sistemler (Autopeitik Sistemler)

Kendini yeniden üretme Luhmann'ın sistem kuramının merkezinde duran ve önceki sistem kuramlarından farkını ortaya koyan kavramlardan biridir. Bu kavram iki nörofizyolog Humberto Maturana ve Francisco Varela tarafından 1970'li yıllarda geliştirilmiştir. Canlılara dair genel teoriyi içeren autopoiesis

Tablo 1. Luhmann Sözlüğü (Ertong, 2011:19)

Luhmann Sözlüğü	
Luhmann Sosyal Sistemler Kuramı Kavramları	Kısa Tanım
Autopoiesis	Kendi kendini yeniden üretme/öz üretim
İletişim	Sistemin en temel birimi
Karmaşıklık	Seçim olasılığının çokluğu
Kod	Sistemin dili
Program	Dilin dilbilgisi kuralları
Yapısal bağlantı	İki sistemin birbirini etkileme yolu
Sembolik genelleştirilmiş iletişim araçları	Her sistemin kendine özgü iletişim aracı
Çifte olumsuzluk	Karşılıklı bilinmezlik
Farklılaşma	Sistemin kendisini çevreden ayırma yolu
Operasyonel kapalılık	Sadece sisteme özgü bir işlevin olması
Bilişsel açıklık	Diğer sistemlerle ilişki içinde olabilme

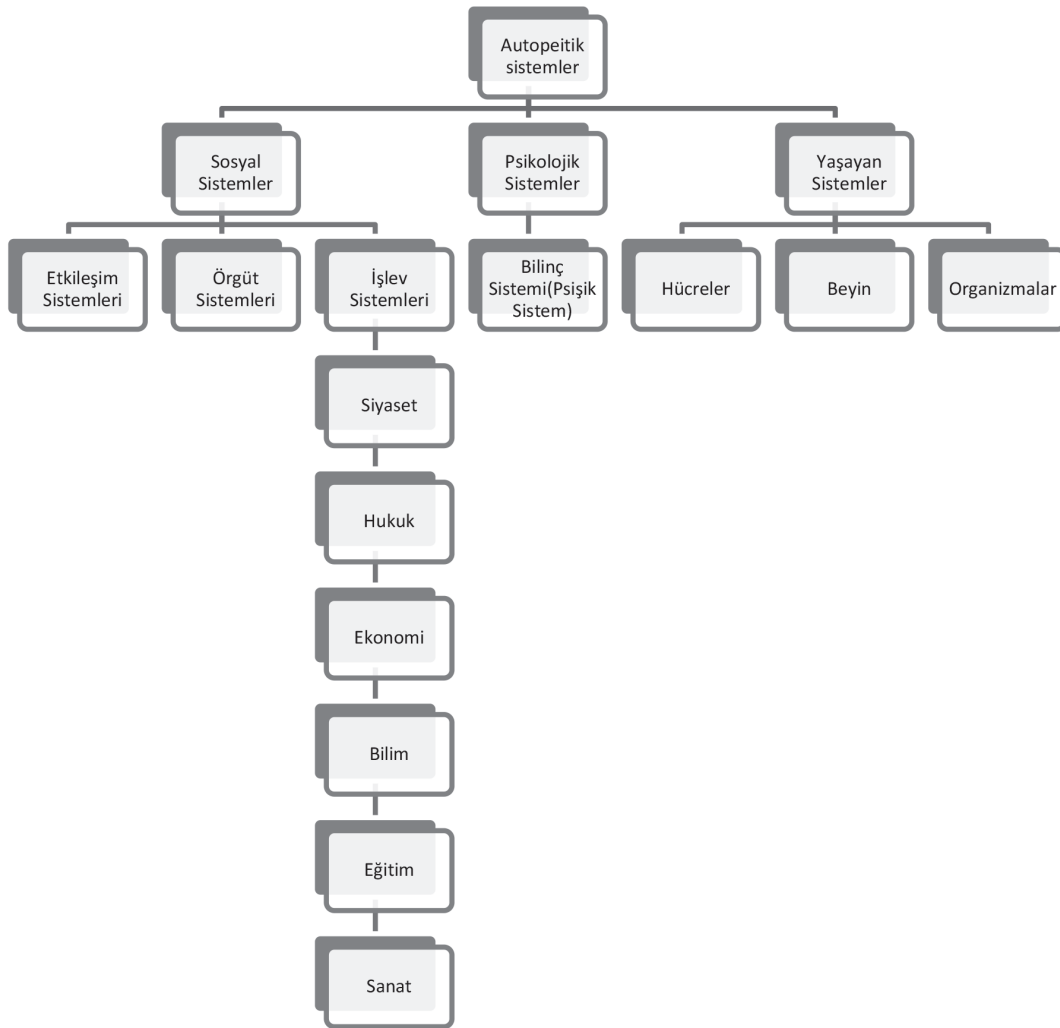
kavramı “kendini yaratmak” anlamı taşımaktadır. Söz konusu kavram allopoiesis kavramının tam olarak zıttıdır. Autopoietik sistemler kendini oluşturan unsurlar yardımıyla yine kendilerinden oluşan unsurlar üretirken, allopoietik sistemler kendilerinden farklı bir şeyi üretirler (Dür, 2012: 133).

Auto=self (kendi) ve poiesis=creation/production (üretim) kelimelerinden türeyen autopoiesis kavramı kendisini oluşturan tüm temel bileşenleri yeniden üreten ve bu şekilde kendisini çevreden ayıran sistemlerin özelliğidir (Ertong, 2011: 47). Kendini yeniden üretme kavramı biyolojik hücrelerden dünya toplumlarına kadar çeşitli sistemleri anlamamıza yardımcı olur (Ritzer, 2011: 195).

Ertong (2011: 10) autopoietik sistemlerin beş özelliğini vurgulamaktadır:

- Sistem, sistemi oluşturan temel elementleri üretir.
- Kendilerini düzenlerler.
- Kendi sınırlarını çizerler.
- Sistem ve çevreyi ayırıştırırlar.
- Kendi içyapılarını düzenlerler.

Ertong (2011: 10)'un Luhmann (1995), Moeller (2006) ve Yoldaş (2007)'den derleyerek oluşturduğu Şekil 1'de de görüldüğü gibi Luhmann autopoietik sistemleri yaşayan sistemler, psikolojik sistemler ve sosyal sistemler olarak sınıflandırmıştır. Luhmann bu sınıflandırmada özellikle sosyal sistemler üzerinde durmakta ve modern toplumu

Şekil 1: Sistemler (Luhmann, 1995; Moeller, 2006; Yoldaş, 2007 akt. Ertong 2011: 10)

işlev sistemleri olarak tanımlamaktadır. İşlev sistemleri de ekonomi, siyaset, bilim, eğitim, hukuk gibi alt sistemlerden oluşmaktadır.

Yukarıda ifade edilen ekonomi, hukuk, bilim, eğitim gibi işlev sistemleri autopoietik özellikleri ile kendi kendilerini düzenler ve kendi öğeleriyle kendilerini yeniden üretirler. Luhmann işlev sistemlerinin autopeitik özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için öz referans kavramını geliştirmiştir. Sistemin öz referanslı

olması öğelerden meydana gelip kendi fonksiyon birimlerini oluşturmasına bağlıdır. Öğeler arasındaki ilişkinin tekrar üretilebilmesi ve dış dünyaya açık olmamaları öz referanslı sistemlerin en önemli özelliklerindedir (Yoldaş, 2007: 61). Sistemlerin özreferanslı olmasından dolayı sistem kendi içindeki bütün düzenlemeleri yine kendisi yapmaktadır ve bu da kapalılığı gündeme getirmektedir. İşlev sistemleri bu özellikleri ile operasyonel olarak kapalıdır. Ancak

işlev sistemlerinin operasyonel olarak kapalı olması diğer sistemlerle ilişki kuramayacakları anlamına gelmez. Dür (2012: 150) bunu şu şekilde somutlaştırmaktadır: “Siyasetçiler iş imkanlarını arttırma sözü verdiklerinde ve bu siyaset doğrultusunda hukuki ya da başka türde önlemler alıp söz konusu iş alanlarını kullanıma hazır hale getirdiklerinde, bu ekonomik değil siyasi bir iş olur. Fakat siyaset ekonominin çevre şartlarını değiştirebilir ve böylelikle yatırım ve kazanç şartları değişir. Sosyal sigorta sistemindeki değişiklikler iş alanlarını daha pahalı veya daha ucuz hale getirebilir, ekonomi de bu duruma iş alanlarının artması veya azalması şeklinde tepkiler verebilir.” Bu açıdan bakıldığında Luhmann’ın sistem teorisinde açıklık ve kapalılığın aynı anda mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

Operasyonel olarak kapalı sistemler kendi çevreleriyle gözlem yapabilirler. Sosyal sistemler kendilerini kapatarak kendi çevreleriyle bir sınır çizebilecekleri ve çevreleriyle ilişki halinde olabilecekleri bir diyafram geliştirirler. Sosyal sistemler kendi çevrelerinden farklılaşarak, sadece kendilerine başvuramaz, aynı zamanda diğerlerine de başvurur. Örneğin hukuk kendi spesifik kodlarını geliştirerek kendi sosyal çevresiyle ilişki kurabilir. Hukuk sisteminin çevresinde yasal bir konu olarak siyaset, bilim veya din olabilir. Ekonomi siyasette, hukukta ve bilimde ne olduğunu gözlemleyecek ve ekonomik olarak ilgilenecektir (Moeller, 2006: 37). Bu bağlamda Luhmann bütün sosyal sistemler için evrensel bir çevre öngörmez. Her bir sistem için farklı bir çevrenin varlığından söz eder. Luhmann’a göre, modern toplum politik alt sistem ve çevresi, ekonomik alt sistem ve çevresi, bilim

alt sistemi ve çevresi, eğitim alt sistemi ve çevresi ile farklılaşmaktadır (King ve Thornhill, 2003: 4). Bu da her bir işlev sistemi dışındaki işlev sistemlerinin o işlev sisteminin çevresini oluşturduğunu göstermektedir.

Toplum ve Psişik Sistemler

Luhmann’a göre toplum kendi kendini üreten bir sistem olarak kendi temel ögesini üretir; kendine ait sınırları ve yapıları oluşturur, öz referansa dayalıdır ve kapalıdır. Toplumun temel ögesi iletişimdir ve iletişim toplum tarafından üretilir (Ritzer, 2011:197). Bununla birlikte Luhmann, toplumun evrimine de vurgu yapar. Evrim yeniden üretilebilir özelliklerin çeşitlenmesi, seçimi ve istikrar kazanması olmak üzere üç işlevi yerine getiren bir dizi süreçtir. Çeşitlenme bir deneme-yanılma sürecidir. Eğer bir sistem benzersiz bir sorunla karşılaşır, çevrenin yol açtığı aksamayla baş etmek için çeşitli çözümler geliştirebilir. Bu çözümlerden bazıları işe yarar, diğerleri işe yaramaz. Belirli bir çözümün seçilmesi en iyi çözümün seçilmesi anlamına gelmez. Belirli bir çözüm en kolay istikrar kazandıran olabilir. İstikrar kazanmada sistemin tüm parçalarının farklılaşmasını içerir. Böylece farklılaşan sistem yeni bir sorunla karşılaşınca kadar yeni haliyle devam eder (Ritzer, 2011: 200).

Sosyoloji geleneksel olarak iki alternatif kullanarak sosyal sistemleri açıklamaya çalışır. Bunu ya kişi ya da eylemler üzerinden yapar. Luhmann ise ikisini de reddederek tümüyle farklı bir kavram önerir: iletişim ya da iletişimsel eylem (Seidl, 2004: 7). İletişim kavramının Luhmann için çok özel bir anlamı vardır. Luhmann bireyler arasındaki görüşlerin enformel değişimini iletişimden çok

etkileşim olarak tanımlamaktadır. İletişim sosyal sistemlerin ürünleri ile sınırlıdır. En basit anlamıyla iletişim bilgi, ifade ve anlamın bir sentezidir (Luhmann 1986, akt: King ve Thornhill, 2003: 11).

Toplum, Luhmann'a göre bütün iletişimleri ve bütün iletişimlerini yeniden üreten sosyal sistemleri kapsar. Toplumun çevresindeki hiçbir şey iletişim kurulana kadar toplumun bir parçası olmaz (King ve Thornhill, 2003: 8). Sistem teorisinde insanın bir rolü yoktur. Luhmann'a göre sosyal sistemler insanlardan değil, iletişimden kurulur. İnsan, toplumdaki sosyal sistemlere değil de öge olarak toplumun kendisine veya çevresine aittir (Yoldaş, 2007: 107). Teori insanları kendi kendini tanımlayan hem biyolojik hem de psişik düzlemde yaşayan ve bilinçleri aracılığıyla anlam üreten sistemler olarak görür (Çelik, 2007: 58).

Luhmann'ın topluma ilişkin görüşleri ev metaforu ile somutlaşmaktadır: "Luhmann, toplum için ev metaforunu kullanmıştır. Evin neden yapıldığını, tek tek parçaların, tuğlaların ve odaların neler olduğunu sorgulayan Luhmann, tuğlaların bireyler olduğunu söylemektedir. Ancak evin yapımı tamamlandıktan sonra bireylerle ilgilenmek gerekmektedir; çünkü tuğlalar sıvaların ve duvar kâğıtlarının arkasında kalarak, yok olmaktadır. Artık ilginç olan evin odalarında yaşananlardır. Ekonomi, sanat, siyaset, sağlık, eğitim ve hukuk gibi toplumun alt sistemleri, evin odalarını oluşturmaktadır. Luhmann, bu odalar içinde yaşananları ve meydana gelen değişimlerin belirlenmesini önemli görmektedir. Luhmann, toplumsal gerçekliği, bireylerin canlılığına karşı toplumsal bir gerçeklik olarak

sağlamlaştırarak açıklamaktadır. Bireylerin dış tarafta yaşaması halinde sağlam yapılar ve işlev bütünlüğü oluşmaktadır. Buna karşılık sosyal sistemler, yalnızca çalışma ve tüketim alanlarında bireylerin sınırlı katılımına gereksinim duymaktadır. Luhmann için toplumun açıklanması, insanların yaptıklarının değil; sosyal sistemlerin yaptıklarının açıklanması anlamına gelmektedir." (Alver, 2006:148).

Psişik sistem ve toplum tüm iletişimlerin sistemi olarak ortak bir özelliğe sahiptir. Her ikisi de *anlama* dayanır. Anlam bir sistemin yaptığı seçimlerle yakından ilişkilidir. Belirli bir eylemin anlamı diğer olası eylemlerden farklıdır. Anlam sadece olumsuzluk bağlamında ortaya çıkar. Farklı olma ihtimali yoksa anlam yoktur. Eylem sadece bir dizi eylemler arasından seçim yapılması ölçüsünde anlama sahiptir. Anlam her zaman başka anlamlara işaret eder, sadece anlam anlamı değiştirebilir ve anlam genellikle daha fazla anlam üretebilir. Psişik sistem içinde anlam bilince bağılyken toplumsal sistemde anlam iletişime bağılıdır. Toplumsal sistemde anlam bir bireyin niyetlerine atfedilemez. Onun yerine öğeler arasından bir seçim yapmaya işaret eder. Anlam seçilen kelimelerin olumsuzluğundan kaynaklanır (Ritzer, 2011: 195).

Çifte Olumsuzluk

Çifte olumsuzluk her iletişimin alımlanma biçimini dikkate alması gerektiği gerçeğini işaret eder. Ancak onun alımlanma biçimini alıcının iletişimciyi tahmin etmesine bağılı olacağını da biliriz. Bu imkansız bir daire oluşturur; alıcı iletişimciye bağılıdır ve iletişimci alıcıya bağılıdır. Birbirimizin beklentilerini ne kadar az bilirsek çifte olumsuzluk sorunu

o kadar büyük olur. Luhmann iletişime dayalı toplumsal sistemin çifte olumsuzallık sorununu çözmek için toplumsal yapılar oluşturduğunu söyler. Böylece herkes tarafından bilinen rol ve beklentileri çifte olumsuzallık sorununu bir nebze de olsa çözer. (Ritzer, 2011: 198).

Herbirimizin farklı bir dizi normu olduğu için iletişim gerekli hale gelir ve iletişimin çifte olumsuzallık sorunu olduğu için bir dizi norm geliştiririz. Bu kendi kendini üreten bir sistem olarak toplumun nasıl çalıştığını gösterir: toplumun yapısı (roller, kurumsal ve geleneksel normlar), toplumun öğelerini (iletişim) yaratır ve bu öğeler yapıyı yaratır, bunun sonucunda tüm kendi kendini üreten sistemlerde olduğu gibi sistem kendi öğelerini oluşturur. (Ritzer, 2011: 199).

Yoldaş (2007:89) da çifte olumsuzallığın sosyal sistemlerin oluşturulmasında büyük önem taşıdığını ve çifte olumsuzallığın en büyük sonucunun güven ve güvensizliğin oluşması olduğunu ifade etmektedir.

İşlevsel Farklılaşma

Luhmann'ın sistem teorisini temellendirdiği önemli kavramlardan bir tanesi de işlevsel farklılaşma kavramıdır. Farklılaşma "bir sistem içinde bir sistem ve çevresi arasındaki farklılığın tekrarlanması"dır (Luhmann,1982: 230 akt: Ritzer, 2011: 200). Bu farklılaşmış bir sistemde iki tür çevrenin bulunması demektir: tüm alt sistemlerin ortak çevresi ve her bir alt sistem için farklı bir içsel çevre. Bir sistem içinde farklılaşma çevredeki değişimle baş etmenin bir biçimidir. Böylece her sistem çevreyle ilişkili bir sınırı muhafaza etmek zorundadır. Bu olmadığında çevresinin karmaşıklığı tarafından yenilgiye uğrayacak

ve sistem sona erecektir. Sistem hayatta kalmak için çevresel çeşitlenmelerle baş etmek zorundadır. Bu baş etme sürecinde de kendi evrimini geçirir. Farklılaşma süreci sistemin karmaşıklığını da arttırır ve çevredeki çeşitlenmeye cevap vermek için sistem içinde daha fazla çeşitlenmeye olanak verir. Farklılaşmanın neden olduğu çeşitlenme sadece daha iyi yanıtlar verme olanağı sağlamaz aynı zamanda daha hızlı evrime de olanak sağlar. Luhmann modern toplumun üç farklı aşamadan geçerek işlevsel olarak farklılaştığını vurgulamaktadır. Söz konusu aşamalardan ilki bölümlenmiş farklılaşmadır. Bölümlenmiş farklılaşmanın en temel özelliği farklılaşmanın aile, boy veya köyler şeklinde olduğudur. Tüm bireyler ortak, izlenebilen yerde mevcuttur ve hareket alanı sınırlıdır. Bu toplumlarda birey sayısı artsa da iletişim imkanları artmaz. Luhmann'ın sözüne ettiği aşamalardan ikincisi ise tabakalaşma esasına göre farklılaşmadır. Toplumun eşit olamayan tabakalara ayrılmış olması ve hiyerarşik bir düzenin varlığı bu farklılaşmanın en dikkat çekici özelliğidir. Alt-üst farklılaşmasına bağlı olarak, kişiler ya alttıdılar ya da üsttedirler. Son aşama ise, işlevsel farklılaşmadır. Luhmann'a göre modern toplum işlevsel olarak farklılaşmıştır. Toplumun işlevsel bir biçimde farklılaşması özellikle giderek daha fazla kendi otonom kodlarına göre işleyen, autopoietik sistemler için geçerli şartları taşıyan alt sistemlerin ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Dür, 2012: 147,148,149).

İşlevsel farklılaşmanın önemli bir boyutu da sistemler içindeki farklılaşmanın yeni alt sistemler oluşturmasıdır. Bu farklılaşma eski toplumlarda olduğu gibi aile sistemine ya da hiyerarşiye

dayanamamaktadır. Modern toplumlarda ekonomi, politika, hukuk, eğitim, aile, sanat, din, medya gibi sistemler söz konusudur. Bu sistemler birbirlerinden çok farklıdır. Dolayısıyla birbirlerinin yerine geçemezler; birbirlerine bağlı olsalar bile, birbirlerinin işlevlerini yerine getiremezler (Kihlström, 2012: 289). Bununla birlikte Ertong (2011: 61) işlev sistemlerinin autopoietik/öz üretimli sayılmaları için iletişimsel olaylar üretmeleri gerektiğini ve bunun da ikili kodlar kullanılarak yapılacağını vurgulamaktadır.

Kod

Kod, bir sistemin öğelerini, sisteme ait olmayan öğelerden ayırt etmenin bir biçimi olarak ifade edilmektedir (Ritzer, 2011:204). Luhmann'a göre, kodlama ve proglamlama her bir sosyal işlev sisteminin işleyişiyle yakından ilişkilidir. Sistemler kendilerini çevrelerinden kendi özel ikili kodlarıyla ayırırlar. Böylelikle sosyal faaliyetlerin her alanı dünyayı kendi terimleriyle görür. Örneğin ekonomi parayı, hukuk meşruiyeti, siyaset gücü, bilim doğruluğu aracı yaparak dünyayı bu şekilde görür (King ve Thornhill, 2003: 23). "Ekonomik sistem sınırlı olan kaynakların paylaşımını, hukuk sistemi genel bağlayıcılığı olan hukuk normlarının formüle edilmesini, bilim sistemi gerçeğe ilişkin bilgilerin elde edilmesini, siyasal sistem ise herkesi bağlayan kararlar alınmasını gerçekleştirmektedir" (Alver, 2006: 145). Autopeitik sistemlerden söz ederken ifade edilen işlev sistemleri Tablo 2'deki gibi ele alınmaktadır.

Luhmann'ın teorisinde işlev sistemlerinin kendini var edebilmesi iletişim kurabilmeleriyle ilişkilidir. Bununla birlikte işlev sistemlerinde kullanılan kod ve

programların karmaşıklığı azaltma işlevi vardır. Wallace-Wolf (2004: 74-75), karmaşıklığın ortaya çıkmasını modern dünyada seçenek ve imkanların artması ve buna bağlı olarak da tercih ve kararların zorlaşması ile ilişkilendirmektedir (akt: Çelik, 2007: 64). Yoldaş (2007: 64) ise karmaşıklığın ortaya çıkma sürecini şu şekilde ifade eder: "Her öge kendisiyle ilişki kurabilecek bir karşılık arar. Öz üretimli sistemler bunu seçimle gerçekleştirir. Her kurulan ilişkide ve öğelerin sayısının artmasında karmaşıklık artar." Luhmann sistem ve çevre arasındaki karmaşıklık düzeyini sıklıkla vurgular. Ona göre çevre sistemden daha karmaşıktır. Çevrenin sistemden daha fazla karmaşık olmasını da çevredeki öğelerin sistemdeki öğelere göre birbirine bağlı olmaması ile açıklar. (Luhmann, 1989: 12). Luhmann'ın teorisinde sistem-çevre ayrımı sıklıkla vurgulanmaktadır.

Luhmann modern toplum yapısının ürettiği riskler nedeniyle teorisinde toplumsal sistemlerin başlıca işi olarak karmaşıklığı azaltma işlevini öne çıkarmıştır. Bu derece karışık ve aykırı dünyanın temel sorunlarının din, sanat ya da sevgi gibi dinin bazı işlevsel eşdeğerleri tarafından çözülebileceğini veya daha küçük sorunlar haline dönüştürülebileceğini düşünür (Wallace-Wolf 2004: 73-74 akt: Çelik, 2007: 64). Özellikle son yüzyılda dünyanın karmaşıklığı benzeri görülmemiş ölçüde artmıştır. Bu artışa bağlı olarak karmaşıklığın indirgenmesi de aynı ölçüde öne çıkmış ve din bildiğimiz bütün kültürlerde son derece önemli bir rol oynamaya başlamıştır (Dahm, 1967: 273-274 akt: Çelik, 2007: 65). Esasen modern dünyanın ürettiği karmaşıklık ve istikrarsızlık güvene duyulan ihtiyacı da arttırmaktadır.

Tablo 2. Sosyal Sistemlerin İşlev Sistemleri (Yoldaş, 2007: 150)

Sosyal Sistemlerin İşlev Sistemleri				
İşlev sistemi	Kod	Program	Araç	İşlev
Bilim	Gerçek/ Gerçek değil	Araştırma	Bilimsel algılama	Yeni algılamaların üretimi
Sanat	Geleneksel/ modern	Stiller	Zevk yargısı, sanat eseri	Produkt, tanıtım, sanat eserinin yansımaları
Eğitim sistemi	iyi öğrenme/ Kötü öğrenme	Öğrenim ve öğretim programları	Zorunlu eğitim/kariyer beklentileri	Kariyer seçimi
Ekonomi	Sahip olmak/ sahip olmamak	Amaç programı; bütçe	Para	Materyal tekrar üretim
Hukuk	Yasal/yasal değil	Yasa/düzen	Yasa (yönetmelik, tüzük, kararlar)	Güvenlik, uyumsuzlukların çözümü
Siyaset	İktidar/ muhalafet	Siyasi düşünceler/ideolojiler	Güç rekabeti, kamu bürokrasisi	Birbirine bağlı kararların alınması

Sosyal sistemlerin iletişimle biçimlendiğini düşünen Luhmann'a göre, bu iletişimin en önemli araçlarından biri de güvendir. Luhmann bireylerarası ilişkiler için güven kavramını, kurumsal boyuttaki güvenden söz ederken de emin olma (confidence) kavramını kullanır (Erdem-Özen,2003:54-55;56-57 akt:Çelik, 2007: 69).

Sistem Teorisinin Sosyal Hizmet Mesleğindeki Yansımaları

Sosyal hizmet disiplini 1920'lerden 1960'lara değin müracaatçının hasta olarak nitelendirildiği, bireyin yaşadığı sorunların temelinde ruhsal

hastalıkların veya bireysel yetersizliklerin arandığı medikal modeli kullanarak mesleki uygulamalarını gerçekleştirmiştir (Duyan ve diğerleri 2008:56). Ancak artan sosyal sorunların çözümünde medikal model yetersiz kalma-ya başlamış ve sosyal hizmet disiplininde sistem kuramının kullanılması gündeme gelmiştir. Baykara Acar ve Acar (2002:30) 1970'lerden itibaren sosyal hizmet disiplininde önemli etkileri olan sistem kuramının genel sistem kuramı ve ekolojik sistem kuramı olmak üzere iki biçimi olduğunu vurgulamaktadır. Sorunları bütüncül bir biçimde ve çoklu perspektiften inceleme, sistem kuramı ve ekolojik sistem kuramının sosyal

hizmet disiplinindeki en önemli katkısıdır. Sistem kuramı ve ekolojik sistem kuramı ayrı iki kuram olmasa da sistemin kuramının daha çok sistemler arası dengeye, ekolojik sistem kuramının ise etkileşime odaklandığını söylemek mümkündür (Baykara Acar ve Acar 2002). Luhmann'ın geliştirdiği sistem kuramı hem sistem kuramından hem de ekolojik sistem kuramından farklılık göstermektedir. Luhmann kendini yeniden üreten sistemlere odaklanarak modern toplumu anlamaya çalışmaktadır.

Kendini yeniden üretme kavramı Luhmann'ın sistem kuramının odağını oluşturmakla beraber sosyal hizmet disiplini için de yeni bakış açıları sunmaktadır. Sistemlerin kendini yeniden üretme özelliğine sahip olmasının sosyal hizmet disiplininin ilgi odağı olan sosyal sorunlar için de geçerli olacağı düşünülmektedir. Sosyal sorunlar da nöbetleşe yoksulluk kavramından bahsederken artık yeni yoksulluk kavramının gündeme gelmesi örneğinde olduğu gibi kendini yeniden üretmektedir. Kendini yeniden üreten sosyal sorunlara yönelik çözümler ve baş etme yöntemleri de değişmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmetin giderek karmaşık hale gelen modern toplumdaki rolü ve işlevi önem taşımaktadır.

Luhmann toplumun üyelerinin ortak ahlaki değer, düşünce veya karşılıklı çıkarları arasındaki konsensüsün toplumu bir arada tuttuğuna ilişkin genel varsayımı reddeder. Toplum bireylerin yaşamlarına bağlı değildir ve ahlaki uzlaşma veya ortak bir anlayış gerektirmez. Bölgesel sınırlar toplumu içermez ve kendisi dışında deneyimlenemez. İnsanlar arasında bulunan tek yapı olarak iletişim, toplumun toplumdur (Lee, 2000:330). Luhmann'ın topluma ilişkin yaptığı

bu kavramsallaştırmanın sosyal hizmet disiplinindeki yansıması Dominelli (2010:602)'nin de ifade ettiği gibi yoksulluk, uyuşturucu ticareti, kadın ve çocuk ticareti, silah ticareti ve organize suç gibi sosyal sorunların uluslararasılaşması nedeniyle yerel uygulamada uluslararasıının etkisinin artması olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun tanımlanmasında bölgesel sınırların ve kişilerarası uzlaşının reddedilip iletişimin önplana çıkarılması önemli bir kırılma noktasıdır.

Karmaşıklık ve güven sorunu modern toplumun giderek artan sorunlarından- dır. Luhmann modern toplumun işlevsel olarak farklılaştığını ve işlevsel olarak farklılaşan toplumda bilim, eğitim, din, siyaset, hukuk ve sanat gibi farklı kod ve işlevleri olan sistemlerin modern toplumda karmaşıklığı azaltmada önemli bir amaca hizmet ettiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda modernizmin bir ürünü olan ve sosyal sorunları ve toplumları anlama ve sosyal sorunlarla mücadele etmek için rasyonel adımlar atma düşüncesine dayanan sosyal hizmet disiplininin (Payne, 2005:15) de, karmaşıklık ve güven sorununa yönelik önemli roller üstlendiği düşünülebilir.

Literatürde son yıllarda Niklas Luhmann'ın sistem teorisi modern refah devletleri tartışmalarında kullanılmaktadır. Bugünkü modern refah devletlerinde yardım etme meselesinin çok sesli olduğu ve bu çok sesliliğin kamu, gönüllü kuruluşlar ve özel sektör tarafından karşılandığı biçimiyle tezahür ettiği belirtilmektedir. Bu gelinen noktada çok sesli olan bu refah hizmetleri veren yapıların her birinin spesifik nitelikler ve avantajlar taşıdığı ve bu nedenle olumlu potansiyellere sahip olduğu iddia edilmektedir. Ancak bir yandan da refah hizmetlerinin devletin ve

dolayısıyla kamunun sorumluluğu olduğu tartışmaları devam etmekte ve gönüllü kuruluşlar devletin esas sorumluluklarının devredildiği örgütler olarak görülmektedir (Viladsen, 2008: 65). Bugünkü modern devletin yardım veren kurumlarının çeşitliliği ile beraber yardımın nasıl yönetileceği, nasıl işbirliği kurulacağı ve tüm bu farklı örgütlenmelerin içerisinde müracaatçının statüsünün ne olacağı gibi sorular gündeme gelmektedir. Luhmann'ın sistem teorisi çok sesli toplumda örgütler, güç ve iletişim konularında çok yönlü bir bakış açısı sunmaktadır (Viladsen, 2008: 66).

Luhmann'ın sistem teorisinde modern toplumdaki farklılaşma sürecinin örgütlerin temel bir işlevi ve kodu aracılığıyla gerçekleştiği öngörülmüştür. Örneğin üniversiteler, araştırma merkezleri gibi örgütlerin dahil olduğu bilim sisteminin kodu gerçek/gerçek değil'dir. Ancak bu, bugünkü örgütleri açıklamak için yeterli değildir. Andersen (2002), Luhmann'ın kavramlarını kullanarak bugünkü örgütlerin kodlarının çeşitlendiğini vurgulamaktadır. Andersen (2002)'e göre örgütsel çok seslilik işlev sistemlerini orijinal örgütsel formlarını genişleterek ortaya çıkmıştır. Örneğin eğitimi ele aldığımızda öğrenme ile ilgili örgütlerin arttığını görmekteyiz. Bununla beraber öğrenme işlevini yerine getiren örgütlenmeye baktığımızda yaşam boyu öğrenme, yetişkin eğitimi gibi biçimleri konuşur hale geliyoruz. Bu durumda herkes ve her şey "çocuk"a dönüşmektedir (Viladsen, 2008: 67). Aynı durum sosyal hizmet disiplininde de savunuculuk, aile danışmanlığı veya psikodrama eğitimleri gibi eğitimlerin yaygınlaşması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Luhmann'ın sistem teorisiyle beraber sıklıkla yapılan bu tartışmalar sosyal

hizmet disiplininde önemli yankılar bulmuştur. Wirth (2009: 405)'e göre, sosyal hizmet kendi özel işleviyle diğer işlev sistemlerin hiçbirinin yerine konulamayacak bir işlev sistemi olarak görülebilir. Bunun nedeni toplumdaki her bir işlev sisteminin özel bir iletişimi olmasındandır. Özel bir iletişim kodunun tanımlanması nedeniyle sosyal hizmet toplumun gerekli bir işlev sistemi olarak görülmektedir. Wirth (2009: 406) aynı zamanda son on yıllık süreçte İsviçre, Almanya ve Avusturya gibi Almanca konuşan sosyal hizmet eğitimcilerinin olduğu ülkelerde Luhmann'ın sistem teorisini temel alarak geliştirilen sosyal hizmet için çok ilgi çekici bir keşiften de söz etmektedir. Bu keşif mevcut her sorunun tesadüfi bir biçimde diğer sorunun bir çözümü olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu bakış açısı toplumsal sorunlara olası çözümlerin bulunması bakımından ilgi çekicidir (Wirth, 2009: 406).

Sosyal hizmetin nasıl bir iletişim benimsediği ve sosyal hizmette ikili kodlar olup olmadığı önemli tartışma ve sorgulamalardandır (Wirth, 2009: 415). Luhmann, teorisinde sistemlerin kendi özel kodları olduğunu ve bu kodlarla iletişim kurduğunu vurgulamaktadır. Ekonomi bütün iletişimini ödeme/ödememe kodu üzerinden yaparken sosyal hizmet hangi ikili kod üzerine temellendirilecektir? Luhmann'ın sistem teorisiyle beraber sosyal hizmette sıklıkla tartışılan bu soruya Wirth (2009: 415), "Sosyal hizmette bütün iletişimler "yardım etme/yardım etmeme" ikili koduna dayanmaktadır" cevabını vermiştir.

Luhmann'ın yaklaşımları sosyal hizmet mesleği açısından çeşitli sorunları düşünmeye sevk etmektedir. Bazı bireyler örneğin işsizlik, evsizlik, madde bağımlılığı, sosyalizasyon ve

kimlik problemleri gibi farklı nedenlerden dolayı söz konusu sistemlerin dışında kalacaklardır. Ancak bu bireyler halen toplum tarafından desteklenmesi gereken, hakları olan vatandaşlardır (Kihlström, 2012: 295). Ekonomik sistem için işsiz bir bireyin sorunu sadece sistemin kendi ikili kodu (ödeme/ödememe) ile anlaşılabilir. Ekonomi sisteminin tek işlevi gelecek için gerekli elementlerin sağlanmasıdır. Ekonomi sistemi sadece kendi ikili kodu ile iletişim kurar (Wirth, 2009: 414). İşsiz bir bireyin ekonomik sıkıntılar yaşaması, toplumda kabul görmemesi, benlik saygısını yitirmesi, ruh sağlığının bozulması ekonomi sistemi için bir anlam ifade etmez. Ekonomi sisteminin tek bir dili vardır: Ödeme/ödememe. Peki bu durumda işsiz bireyin yaşadığı sorunlar hangi sistemin ilgi alanına girecektir? Wirth (2009: 413) işlevsel farklılaşmadan kaynaklanan sorunları ele almanın modern sosyal hizmetin en temel görevi olduğunu vurgular. Bununla ilişkili olarak da sosyal hizmetin en temel işlevinin içerme olması gerektiğinin altını çizer. (Wirth, 2009: 414).

Luhmann'ın sistem teorisi sosyal hizmet disiplini açısından çok yönlü ve son derece önemli bakış açıları sunmakla beraber teorinin eleştirildiği noktalar da söz konusudur. Luhmann'ın teorisinde iletişimin olduğu ancak insan, rol, eylem, gibi kavramlara yer verilmediği vurgulanmaktadır. Luhmann'a göre birey toplumun temel ögesi değildir; çeşitli sosyal sistemlerin fonksiyonel ihtiyaçlarına bağlı olarak dahil edilmekte veya dışlanmaktadır. Odağında insanı barındıran ve insanın iyilik halini arttırmaya yönelik müdahalelerde bulunan sosyal hizmet mesleği için bireyin sadece sistemin ihtiyaçlarını karşılayan

bir "araç" olarak görülmesi kabul edilebilir mi? (<http://www.tissa.net/archive/2003/KlassenAbstracterweitert.pdf>, erişim tarihi:20.01.2014).

Luhmann, sistemde etik ve ahlakın oluştuğunu varsayar ve bunu gündeme getirme gereği duymaz. Ayrıca kişi ve kurumların kendi etik ve ahlaki sorumluluklarında özgür olduklarını düşünür. Ancak bu durumların hiçbiri sürekli yeni ahlaki soruları ele alması gereken sosyal hizmet uzmanı için yeterli değildir (Kihlström, 2012: 291-292). Luhmann'ın sistem teorisi etik ve ahlaki değerlendirmeler içermese de sosyal hizmette etik ve ahlaki yetkinlik yükseköğretim ulusal kurumu tarafından gerekli görülmektedir (Kihlström, 2012: 295). Sosyal hizmet uzmanları yaptıkları her müdahaleyi yasal bir düzenlemeye dayandırır. Ancak yasal düzenlemelerin olmadığı durumlarda etik ve ahlaki ilkeler devreye girer. Örneğin sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçının kendi kaderini belirleme hakkına saygı duyması ve bunu geliştirmesi için çalışması yasal bir düzenleme olmadığı halde, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çalışmalarında göz önünde bulundurması gereken bir etik ilkedir. Ahmed-Mohamed (2010: 13) sosyal hizmette etik ilkelerin önemini şu şekilde vurgulamaktadır: "Normatif bir disiplin olarak sosyal hizmet sosyal müdahaleye odaklanmaktadır. Sosyal hizmetin autopoiesisi ve yeniden üretimi kendi faaliyetlerini yönlendirecek normatif içeriği olmadan mümkün olmazdı. Sosyal hizmet bilgidir ve bu bilginin uygulanmasıdır ancak her şeyden önce, sosyal hizmet mesleki etik sorumluluğa sahiptir."

SONUÇ

Bu makalede Niklas Luhmann'ın sistem teorisinin kavramları, teorinin varsayımları, ve sosyal hizmet disiplinindeki yansımaları tartışılmaya çalışılmıştır. Luhmann geliştirdiği sistem teorisiyle almanca konuşulan ülkelerde ve İskandinav ülkelerinde oldukça bilinen bir teorisyendir. Luhmann'ın sistem teorisiyle beraber yaptığı en büyük katkılardan biri sistemlerin kendi kendilerini ürettiğini vurgulamasıdır. Bu vurguyu autopoiesis kavramıyla yapan Luhmann sistemlerin kendi öğelerini ürettiklerini, kendi iç yapılarını düzenlediklerini ve sınırlarını çizdiklerini ifade etmektedir. Böylece hem kendini hem de çevreyi değiştiren bir özelliğe sahiptir. Bununla beraber Luhmann, modern toplumun işlevsel olarak farklılaştığını ve işlevsel olarak farklılaşmış modern toplumda bilim, hukuk, ekonomi gibi işlev sistemlerinin varlığından söz etmektedir. Söz konusu işlev sistemlerinin kendilerine özgü bir iletişim kodu ve işlevi vardır.

Niklas Luhmann geliştirdiği sistem teorisi sosyal hizmet disiplininde de son zamanlarda sıklıkla tartışılmaktadır. Günümüzdeki modern refah devletlerinde yardım etme meselesinin çok sesli olduğu vurgulanmaktadır. Çok sesliliğin olması yardım veren kurumların çeşitliliğinin artması anlamına gelmektedir. Wirth (2009: 412) işlevsel olarak farklılaşmış toplumlarda bireysel motivasyon ile bağlantılı olan hayırseverliğin tam aksine, sosyal hizmetin varlığına işaret eder. Yardım işlevsel olarak farklılaşmış toplumda dinin etkisinden çıkıp kamu otoritesi haline gelmiş ve sosyal politika konusu olmaya başlamıştır. Bu bağlamda sosyal hizmetin toplumdaki önemli bir misyonu, modernleşmenin yıkıcı

sonuçlarını engellemek, telefi etmek veya yönetmektir.

Sosyal hizmetin ikili kodu olup olmadığı ve işlevsel olarak farklılaşmış toplumdaki işlevinin ne olduğu sıklıkla üzerinde tartışılan sorular olarak dikkat çekmektedir. Bu soruların net bir cevabı olmamakla beraber, literatürde sosyal hizmetin yardım etme/yardım etmeme ikili koduna dayandığı ve içermeye işlevini yerine getirdiği ifade edilmektedir.

Luhmann geliştirdiği teori ile dünyada büyük yankılar uyandırırken aynı zamanda söz konusu teoriyle ilgili birçok eleştiriye de maruz kalmıştır. Sistem kuramının soyut ve anlaşılabilir kavramlar içermesi, aynı ifadelerin farklı cümle kalıplarıyla yeniden tekrarlanması, pratik örneklerin olmamasından dolayı kuramın pratiğe aktarılmasında büyük güçlükler yaşanması Luhmann'a yönelik yapılan eleştirilerden bazılarıdır (Yoldaş, 2007: 142). Ancak bütün soyut ve karmaşık içeriğine rağmen, Niklas Luhmann'ın genel sistemler teorisine olan katkıları son derece değerlidir (Çelik, 2007: 52). Niklas Luhmann'ın sistem teorisi sosyal hizmetin post modern toplumlarındaki işlev ve iletişim kodunu düşünmek ve sosyal hizmetler alanındaki örgütlerin çok sesli hale gelişlerini analiz etmek açısından oldukça verimli mecralar sunmaktadır. Bununla birlikte sosyal hizmetin geleneksel ve özgürleştirici değerleri bağlamında yeni tartışmalara muhtaçtır.

KAYNAKÇA

Ahmed-Mohamed, K. (2010). Social Work Practice and Contextual systemic Intervention: Improbability Of Communication Between Social Work and Sociology. *Journal Of Social Work Practice*, 5-15.

- Alver, F. (2006). Niklas Luhmann. *Kadife Karanlık 2, Ayna Şövalyeleri* (s. 141-171). içinde İstanbul: Su yayınları.
- Baykara Acar, Y. ve Acar, H. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 29-34.
- Çelik, C. (2007). Niklas Luhmann'da Sosyal Sistem Olarak Toplum ve Modern Toplumun Karmaşıklığı Sorunu. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Bilimname Dergisi*, 51-74.
- Dominelli, L. (2010). Globalization, contemporary challenges and social work practice. *International Social Work*, 599-612.
- Duyan, V., Özgür Sayar Ö. ve Özbulut, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak: Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın No:11
- Dür, W. (2012). Luhmann ve Sistem Kuramı. R. Richter içinde, *Sosyolojik Paradigmalar* (s. 127-154). İstanbul: Küre Yayınları.
- Ertong, G. (2011). Niklas Luhmann'ın Sosyal Sistemler Kuramı ve Güven Tartışmaları Bağlamında Sağlık Sistemi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3-26.
- Ertong, G. (2011). *Sağlık Sisteminde Hekim Hasta İlişkisi ve Güven Unsuru*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kihlström, A. (2012). Luhmann's system theory in social work: Criticism and reflections. *Journal of Social Work*, 287-299.
- King, M., & Thornhill, C. (2003). *Niklas Luhmann's Theory of Politics and Law*. New York: Palgrave Macmillan .
- Klassen, M. *What is the contribution of the system theory to a social work discipline and practice*. Erişim: 20.01.2014. <http://www.tissa.net/archive/2003/KlassenAbstracterweitert.pdf>
- Lee, D. (2000). The Society of Society: The Grand Finale of Niklas Luhmann. *Sociological Theory*, 18(2), 320-330.
- Luhmann, N. (1989). *Ecological Communication*. (J. B. Jr, Çev.) Cambridge: Polity Press.
- Moeller, H. G. (2006). *Luhmann Explained: From Soul To Systems*. Chicago: Open Court Publisher.
- Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory*. Chicago: Lyceum Books.
- Ritzer, G. (2011). Modern Sosyoloji Kuramları. (H. Hülür, Çev.) Ankara: De Ki Yayıncılık.
- Seidl, D. (2004). Luhmann's Theory of Autopoietic Social Systems. *Munich Business Research*, 1-28.
- Villadsen, K. (2007). 'Polyphonic' welfare: Luhmann's systems theory applied to modern social work. *International Journal Of Social Work*, 65-73.
- Wirth, J. V. (2009). The Function of Social Work. *Journal of Social Work*, 405-419.
- Yoldaş, Y. (2007). *İşlevsel-Yapısal Sistem Kuramı*. İstanbul: Alfa Akademi.